

แผนการดำเนินงานส่งเสริมสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ระหว่างปี พ.ศ.2551-2555

โดย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สมาคมสหกิจศึกษาไทย และเครือข่ายเพื่อการ
พัฒนาอุดมศึกษา

นายเจนศิริ จันทรศิริ รวบรวม วันที่ 25 มิถุนายน 2551

สหกิจศึกษา คือ อะไร

สหกิจศึกษา (Co-operative Education) เป็นระบบการศึกษาที่เน้นประสบการณ์ที่ได้รับจากการปฏิบัติงานจริงในองค์กรผู้ใช้บัณฑิต (Work-based learning) โดยให้นักศึกษาไปปฏิบัติงานจริงเต็มเวลา และได้ทำงานตรงตามสาขาวิชาวิชาชีพ และมีประโยชน์ต่อองค์กรผู้ใช้บัณฑิต ซึ่งกำหนดงานเป็นโครงการพิเศษที่สามารถทำสำเร็จได้ภายใน 4 เดือน โดยองค์กรผู้ใช้บัณฑิตจะจัดหาพี่เลี้ยง (Mentor หรือ Job Supervisor) ทำหน้าที่กำกับและดูแล การทำงานของนักศึกษาสหกิจศึกษา ช่วยให้บัณฑิตสามารถเรียนรู้ และพัฒนาทักษะที่เป็นความต้องการขององค์กรผู้ใช้บัณฑิตได้เป็นอย่างดี จึงมีการขยายและนำสหกิจศึกษาไปใช้อย่างแพร่หลาย

ปัจจุบันสถานการณ์ของโลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การแข่งขันของตลาดแรงงานค่อนข้างสูง ลักษณะของบัณฑิตที่ตลาดแรงงานต้องการ มีความเปลี่ยนแปลงตามสภาวการณ์ ทักษะที่องค์กรผู้ใช้บัณฑิตต้องการให้มีในตัวบัณฑิตได้แก่ ความรู้ความสามารถและทักษะวิชาชีพ การวางแผนการทำงานอย่างมีระบบ ความรู้ความสามารถในการรับรู้ การตัดสินใจและแก้ปัญหา มนุษย์สัมพันธ์ ความคิดริเริ่ม ระเบียบวินัย ศีลธรรม จริยธรรม การสื่อสาร การนำเสนอและการเป็นผู้นำ เป็นต้น ทักษะเหล่านี้จะเรียนรู้และพัฒนาได้เมื่อนักศึกษาได้มีโอกาสไปปฏิบัติงานจริงในองค์กรผู้ใช้บัณฑิต การเรียนการสอนเฉพาะแต่ในห้องเรียนหรือในห้องปฏิบัติการไม่เพียงพอ นักศึกษาจำเป็นต้องมีทักษะของงานอาชีพและทักษะด้านพัฒนาตนเองถือเป็นความจำเป็นของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งสถาบันอุดมศึกษาในฐานะผู้ผลิต องค์กรผู้ใช้บัณฑิตในฐานะผู้ใช้ และสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาในฐานะผู้สนับสนุนด้านนโยบายและทรัพยากร ต้องร่วมมือกันเพื่อเร่งสร้างและพัฒนาความรู้ความสามารถของกำลังคนให้ตรงกับความต้องการของภาคองค์กรผู้ใช้บัณฑิตโดยเร็ว

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาอุดมศึกษาไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาสมรรถนะบัณฑิตให้ตรงกับความต้องการขององค์กรผู้ใช้บัณฑิต และสามารถแข่งขันได้ในระดับสากล สหกิจศึกษาเป็นแนวทางหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาสมรรถนะบัณฑิต จึงมีนโยบายที่จะส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาระบบสหกิจศึกษาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เพื่อให้บัณฑิตมีความสมบูรณ์พร้อม มีคุณภาพและคุณลักษณะที่ตรงตามความต้องการขององค์กรผู้ใช้บัณฑิต **โดยบูรณาการความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษา สมาคมสหกิจศึกษาไทย เครือข่ายเพื่อการพัฒนาอุดมศึกษา และองค์กรผู้ใช้บัณฑิต** ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการอุดมศึกษา รวมทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศโดยรวมต่อไป

จากแนวนโยบายดังกล่าวสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาจึงกำหนด วัตถุประสงค์ เป้าหมาย กลยุทธ์ และมาตรการหลัก รวมทั้งโครงการและกิจกรรมในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาระบบสหกิจศึกษา และมุ่งขยายผลให้มีการนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อพัฒนาบัณฑิตทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ ให้มีคุณลักษณะและสมรรถนะที่ตรงตามความต้องการขององค์กรผู้ใช้บัณฑิต
- 2) เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาซึ่งเป็นภาคผู้ผลิตบัณฑิตได้เชื่อมโยงสัมพันธ์กับองค์กรผู้ใช้บัณฑิตและเกิดการบูรณาการความร่วมมือ ในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน การวิจัย และการสร้างองค์ความรู้ใหม่
- 3) เพื่อให้องค์กรผู้ใช้บัณฑิตได้รับประโยชน์จากโครงการหรืองานที่นักศึกษาปฏิบัติ อีกทั้งใช้ประโยชน์จากสหกิจศึกษาเป็นแนวทางหนึ่งในการสรรหา และพัฒนาบุคลากรที่มีประสิทธิภาพ
- 4) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

เป้าหมาย

- 1) เสริมสร้างให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักการสหกิจศึกษาแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องโดยตรง คือ สถาบันอุดมศึกษา (อาจารย์ บุคลากรและนักศึกษา) องค์กรผู้ใช้บัณฑิต และภาคสังคม โดยการทำประชาสัมพันธ์เชิง ความรู้ทั่วไปแก่ภาคสังคม และความรู้เชิงลึกสำหรับกลุ่มที่ต้องบริหารจัดการ การดำเนินงานสหกิจศึกษาได้แก่ กลุ่มสถาบันอุดมศึกษาและองค์กรผู้ใช้บัณฑิต
- 2) การใช้สหกิจศึกษาเป็นแนวทางหนึ่งในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของไทยให้ผลิตบัณฑิตที่มีสมรรถนะตรงตามความต้องการของผู้ใช้บัณฑิตให้มากที่สุด ลดผลการสูญเปล่าในการผลิตบัณฑิต และนำพาประเทศให้สามารถแข่งขันได้ โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาเข้าร่วมโครงการ สหกิจศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนตามมาตรฐานที่สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษากำหนด จากจำนวนสถาบันอุดมศึกษาที่มี 88 สถาบัน ในปีการศึกษา 2549 ให้เพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ต่อปีการศึกษา เป็น 97, 106, 117, 129, 142 และ เป็น 156 สถาบันอุดมศึกษาใน ปีการศึกษา 2555 โดยไม่จำกัดสาขาวิชาชีพหรือหลักสูตร
- 3) จำนวนบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาหลักสูตรสหกิจศึกษามีคุณภาพเป็นที่น่าพึงพอใจขององค์กร ผู้ใช้บัณฑิตเพิ่มขึ้นตามเกณฑ์ประเมิน (Base Line) ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตที่สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาจะจัดทำขึ้น และมีจำนวนนักศึกษาสหกิจศึกษาเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ต่อปีการศึกษา จาก 13,630 คนในปีการศึกษา 2549 เพิ่มขึ้นเป็น 15,000 16,500 18,150 20,000 22,000 และเป็น 24,000 คนในปีการศึกษา 2555
- 4) จำนวนองค์กรผู้ใช้บัณฑิตเข้าร่วมโครงการสหกิจศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างมีคุณภาพและยั่งยืนร้อยละ 10 ต่อปีการศึกษา จาก 5,810 องค์กรในปีการศึกษา 2549 เพิ่มขึ้นเป็น 6,400 7,040 7,750 8,530 9,400 และเป็น 10,340 องค์กรในปีการศึกษา 2555

กลยุทธ์และมาตรการหลัก

- 1) การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสหกิจศึกษา ได้แก่ การเผยแพร่ความรู้ในวงกว้างแก่ภาคสังคมทั่วไป การอบรมเชิงปฏิบัติการ สหกิจศึกษาแก่สถาบันอุดมศึกษา การส่งเสริมการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ สหกิจศึกษา และการส่งเสริมแนวปฏิบัติสหกิจศึกษาที่ดี (Good Practices) ให้กว้างขึ้น

2) การกำหนดมาตรฐานการดำเนินงานสหกิจศึกษาไทย ทั้งในส่วนของสถาบันอุดมศึกษา และองค์กรผู้ใช้บัณฑิต

3) การส่งเสริมและสนับสนุนสหกิจศึกษาไทย โดยใช้มาตรการต่าง ๆ เช่น การแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมพัฒนาสหกิจศึกษา มาตรการจูงใจในด้านภาษี การส่งเสริมการลงทุน ประกาศเกียรติคุณ และการกำหนดเป็นตัวชี้วัด ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา เป็นต้น

4) การส่งเสริมและสนับสนุนสหกิจศึกษานานาชาติ เพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานของสหกิจศึกษาไทย

5) การติดตามประเมินผล จัดให้มีการติดตามประเมินผล การดำเนินงานสหกิจศึกษาขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ

มาตรฐานการดำเนินงานสหกิจศึกษาไทย

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาจึงกำหนดมาตรฐานการบริหารจัดการสหกิจศึกษาเป็นการเฉพาะ ทั้งในส่วนของสถาบันอุดมศึกษา และองค์กรผู้ใช้บัณฑิต เพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุนส่งเสริมสถาบันอุดมศึกษาให้ดำเนินการในทิศทางเดียวกัน ดังนี้

(1) มาตรฐานการบริหารงานสหกิจศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา สถาบันอุดมศึกษาที่มีนโยบายให้นำสหกิจศึกษาไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพของบัณฑิตควรมีระบบการบริหารงานสหกิจศึกษา ดังต่อไปนี้

(1.1) จัดให้มีองค์กรบริหารงานสหกิจศึกษาในระดับสถาบัน ประกอบด้วย

ก. **ศูนย์สหกิจศึกษา** (หรืออาจเรียกชื่ออย่างอื่นแต่มีภารกิจเช่นเดียวกัน) ศูนย์สหกิจศึกษาจะปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้บริหารจัดการการดำเนินงานสหกิจศึกษาของสถาบัน อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของฝ่ายวิชาการ มีผู้อำนวยการเป็นผู้บริหารสูงสุดที่ต้องรายงานตรงต่อรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ มีนักวิชาการศึกษาสหกิจ (Cooperative Education Coordinator) ทำหน้าที่ประสานงานกับคณะ และองค์กรผู้ใช้บัณฑิต

ข. **คณะกรรมการส่งเสริมสหกิจศึกษา** คณะกรรมการส่งเสริมสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษานี้ แต่งตั้งโดยสภาสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย อธิการบดี หรือรองอธิการบดีที่ได้รับมอบหมายเป็นประธานกรรมการ ควรประกอบด้วย คณาจารย์ของสถาบัน ตัวแทนภาคผู้ใช้บัณฑิต และศิษย์เก่าที่เป็นเจ้าขององค์กรผู้ใช้บัณฑิต คณะกรรมการชุดนี้ มีภารกิจสำคัญคือการกำหนดนโยบายในด้านการปรับปรุงหลักสูตรการคัดเลือกองค์กรผู้ใช้บัณฑิต การกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานของฝ่ายต่างๆ รวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณ และการตั้งอาจารย์นิเทศ พร้อมทั้งต้องรายงานการดำเนินงานต่อสภาสถาบันอุดมศึกษาเป็นประจำทุกปี สถาบันอุดมศึกษาที่เริ่มงานสหกิจศึกษาระยะแรก อาจเริ่มจากการแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมสหกิจศึกษาก่อน เมื่อมีรูปแบบการบริหารจัดการสหกิจศึกษาที่ชัดเจนแล้ว จึงจัดตั้งศูนย์สหกิจศึกษาในภายหลัง

(1.2) การบริหารงานสหกิจศึกษาในระดับคณะ

ก. **อาจารย์ผู้ประสานงานสหกิจศึกษา** (Cooperative Education Coordinator) แต่งตั้งโดยคณบดี ให้รับผิดชอบในการส่งเสริมและประสานงานการจัดสหกิจศึกษาในคณะ

ข. **อาจารย์ที่ปรึกษาสหกิจศึกษา** (Cooperative Education Advisor) ได้รับมอบหมายจากคณบดีให้เป็น ผู้นิเทศ ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงานของนักศึกษาสหกิจศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษาสหกิจศึกษา มีความสำคัญในการเชื่อมโยงสถาบันอุดมศึกษากับองค์กรผู้ใช้บัณฑิต เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้เทคโนโลยีที่เป็น ความต้องการขององค์กรผู้ใช้บัณฑิตกลับไปยังสถาบันอุดมศึกษา

ค. **การคัดเลือกองค์กรผู้ใช้บัณฑิต** คณะจะต้องเป็นผู้พิจารณาองค์กรผู้ใช้บัณฑิตว่าเป็นองค์กรที่ได้รับการ รับรอง หรือจดทะเบียนกับกระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงแรงงาน สภาอุตสาหกรรมแห่ง ประเทศไทย สมาคมหอการค้าแห่งประเทศไทย หรือองค์กรวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งพิจารณาลักษณะงานที่ เหมาะสมและเพิ่มพูนประสบการณ์ให้กับนักศึกษาที่จะไปปฏิบัติงาน

จ. **การคัดเลือกนักศึกษาที่จะไปปฏิบัติงาน ณ องค์กรผู้ใช้บัณฑิต** คณะจะต้องดำเนินการคัดเลือก นักศึกษาที่ได้รับการเตรียมความพร้อมในการปฏิบัติงานจากสถาบันฯ เรียบร้อยแล้ว โดยคัดเลือกนักศึกษาที่มี คุณสมบัติเหมาะสมกับงานที่จะไปปฏิบัติ มีความพร้อมทางวิชาการ ความพร้อม ในเรื่องศักยภาพในการปฏิบัติงาน นั้น ๆ

ฉ. **การนิเทศ** คณะจะต้องจัดตารางการนิเทศงานนักศึกษาสหกิจศึกษาทุกคนให้กับอาจารย์ โดยให้ กำหนดการนิเทศงานเป็นภาระงานของอาจารย์ และสามารถนำมาประกอบการพิจารณาตำแหน่งทางวิชาการได้

ช. **การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของนักศึกษาสหกิจศึกษา** ภายหลังจากการไปปฏิบัติงาน ณ องค์กรผู้ใช้ บัณฑิตแล้ว คณะต้องจัดเวทีให้นักศึกษาสหกิจศึกษานำเสนอประสบการณ์ที่ตนได้รับจากการไปปฏิบัติงาน ณ องค์กรผู้ใช้บัณฑิต รวมทั้งจัดนิทรรศการแสดงผลการปฏิบัติงานของนักศึกษาสหกิจศึกษาในแต่ละภาคการศึกษา ด้วย

ซ. **การประเมินผลเพื่อการปรับปรุงหลักสูตรและการเรียนการสอน** คณะจะต้องกำหนดหรือจัดทำคู่มือใน การวัดและประเมินผลการไปปฏิบัติงานสหกิจศึกษา ณ องค์กรผู้ใช้บัณฑิตของนักศึกษาทุกคน โดยองค์ประกอบ ของผู้ร่วมประเมินผล คือ อาจารย์นิเทศ ผู้ประสานงานโครงการสหกิจศึกษาระดับสถาบันพี่เลี้ยงของนักศึกษา (Job Advisor) เพื่อนำมาประกอบการปรับปรุงหลักสูตร และพัฒนาการเรียนการสอน

(1.3) **มาตรฐานด้านการบริหารหลักสูตร** สถาบันอุดมศึกษาที่มีนโยบายให้นำสหกิจศึกษามาใช้ในการ พัฒนาคุณภาพบัณฑิตควรมีมาตรฐานการบริหารหลักสูตร ดังต่อไปนี้

ก. **หลักสูตรที่กำหนดให้จัดแบบสหกิจศึกษา** จะต้องกำหนดจำนวนหน่วยกิตของรายวิชาสหกิจศึกษาไม่ ต่ำกว่า 9 หน่วยกิต โดยกำหนดให้นักศึกษาชั้นปีที่ 3 หรือปีที่ 4 ในหลักสูตรนั้นๆได้ปฏิบัติงานเต็มเวลาในองค์กร ผู้ใช้บัณฑิตเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ภาคการศึกษา (ระบบทวิภาค หรือไตรภาคก็ได้ แต่ภาคการศึกษา สหกิจศึกษา ต้องไม่เป็นภาคการศึกษาสุดท้าย) และมีการเตรียมความพร้อมให้นักศึกษาก่อนไปปฏิบัติงานในองค์กรผู้ใช้ บัณฑิต

ข. **หลักสูตรควรได้รับการพัฒนาจากคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร** ซึ่งประกอบด้วย คณาจารย์ ผู้แทน จากองค์กรผู้ใช้บัณฑิต ผู้แทนจากสมาคมวิชาชีพ เพื่อให้หลักสูตรพัฒนาตรงตามความต้องการขององค์กรผู้ใช้ บัณฑิต

ค. **หลักสูตรควรกำหนดลักษณะงานที่เหมาะสมกับหลักสูตร** และแบบประเมินผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษาในหลักสูตรที่ไปปฏิบัติงาน ณ องค์กรผู้ใช้บัณฑิต

(2.) **มาตรฐานการบริหารงานสหกิจศึกษาขององค์กรผู้ใช้บัณฑิต** องค์กรผู้ใช้บัณฑิตที่จะร่วมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพบัณฑิต โดยการรับนักศึกษาไปปฏิบัติงานเต็มเวลา ณ องค์กรผู้ใช้บัณฑิต ควรมีระบบการบริหารงานเพื่อให้ได้มาตรฐานการบริหารงาน ดังนี้

(2.1) **การจัดองค์กรรองรับ** กำหนดให้เป็นภาระงานของฝ่ายบริหารงานบุคคล (Human Resource Management) ที่จะตั้งจัดบุคลากรให้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานสหกิจศึกษา (Cooperative Education Coordinator) และพี่เลี้ยง (Job Supervisor/Mentor) โดยกำหนดหน้าที่ ดังนี้

ก. **ผู้ประสานงานสหกิจศึกษา** (Cooperative Education Coordinator) รับผิดชอบในการประสานงานกับสถาบันอุดมศึกษา เรื่องตำแหน่งงาน ระยะเวลาในการปฏิบัติงานของนักศึกษาสหกิจศึกษา การอำนวยความสะดวกให้กับนักศึกษา และการนิเทศของอาจารย์ที่ปรึกษา

ข. **พี่เลี้ยง** (Job Supervisor/Mentor) ทำหน้าที่กำหนดงานให้นักศึกษาปฏิบัติ ดูแล และให้คำแนะนำและปรึกษาในการปฏิบัติงาน และการทำโครงการของนักศึกษาสหกิจศึกษา รวมทั้งทำหน้าที่ประเมินผลการทำงาน นักศึกษาสหกิจศึกษา พี่เลี้ยงจะเป็นผู้ใกล้ชิดกับนักศึกษาสหกิจศึกษามากที่สุด

(2.2) **การกำหนดภารกิจของผู้ปฏิบัติงานสหกิจศึกษา**

ก. **ตำแหน่งงานของนักศึกษาสหกิจศึกษา** องค์กรผู้ใช้บัณฑิตควรกำหนดงานที่มีคุณภาพ หรือเป็นงานที่เน้นประสบการณ์การทำงาน (Work Integrated Learning) ที่ตรงกับสาขาวิชาชีพของนักศึกษา และเป็นงานที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร องค์กรผู้ใช้บัณฑิตควรแจ้งสถาบันอุดมศึกษาให้ทราบตำแหน่งงาน ภาระงาน และคุณสมบัติของนักศึกษาที่จะไปปฏิบัติงาน ณ องค์กรผู้ใช้บัณฑิตล่วงหน้า เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาใช้ประกอบการพิจารณาคัดเลือกนักศึกษา และเตรียมความพร้อมให้ก่อนการไปปฏิบัติงาน ณ องค์กรผู้ใช้บัณฑิต

ข. **โครงการ** (Project Based Learning) องค์กรผู้ใช้บัณฑิตควรกำหนดโครงการที่ต้องให้นักศึกษาสหกิจศึกษาทำ หรือ อาจเปิดโอกาสให้นักศึกษาสหกิจศึกษาร่วมคิดกับพี่เลี้ยงในการกำหนดหัวข้อโครงการก็ได้

(2.3) **การอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงาน**

เมื่อองค์กรผู้ใช้บัณฑิตกำหนดตำแหน่งงาน พนักงานที่จะทำหน้าที่พี่เลี้ยงแล้ว เมื่อนักศึกษามารายงานตัว ควรมีการปฐมนิเทศให้นักศึกษารู้จักองค์กรผู้ใช้บัณฑิต สายการบังคับบัญชา เพื่อนร่วมงาน กฎระเบียบที่พนักงานทุกคนควรทราบ เกณฑ์การประเมินผลการปฏิบัติงาน รวมทั้งจัดเตรียมอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน และให้สิทธิในการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ เทียบเท่าพนักงานประจำขององค์กรผู้ใช้บัณฑิต

(2.4) **สวัสดิการและค่าตอบแทน** องค์กรผู้ใช้บัณฑิตควรจัดสวัสดิการ และจ่ายค่าตอบแทนให้นักศึกษาสหกิจศึกษาในอัตราเทียบเท่าหรือมากกว่าที่จ่ายค่าจ้างให้กับลูกจ้างรายวันขององค์กรผู้ใช้บัณฑิต หรืออาจจ่ายค่าตอบแทนในรูปของการจัดที่พัก และอาหารให้นักศึกษาสหกิจศึกษาในระหว่างการปฏิบัติงานก็ได้